

CHILD AND EMBODIED EXPERIENCE

DIEŤA A STELESNENÁ SKÚSENOSŤ

Doc. PaedDr. PhD. Zuzana Chanasová

Katolícka univerzita v Ružomberku, Slovensko

ABSTRACT

The aim of the paper is to briefly characterize the preschool age and the artistic creation of a child at this age. At the same time, the paper presents partial outputs of the project KEGA 002KU-4/2019 *Embodied experience with the use of art action* aimed at using the subsidy potential of art in the context of embodying the experience of man, which is implemented at the Faculty of Education KU in Ružomberok.

Key words: child, art, preschool, art action

ABSTRAKT

Cieľom príspevku je v krátkosti charakterizovať predškolský vek a výtvarnú tvorbu dieťaťa v tomto veku. Zároveň príspevok predstavuje parciálne výstupy projektu KEGA 002KU-4/2019 *Stelesnená skúsenosť s využitím art action* zameraného na využitie subvenčného potenciálu umenia v kontexte stelesnenia skúseností človeka, ktorý sa realizuje na Pedagogickej fakulte KU v Ružomberku.

Kľúčové slová: dieťa, umenie, predškolský vek, art action

ÚVOD

Valachová (2010) uvádza tri najpodstatnejšie funkcie umenia a to: *umenie ako hra, umenie ako prostriedok poznania a umenie ako prostriedok komunikácie*. V našom príspevku sa snažíme v krátkosti charakterizovať dieťa predškolského veku a jeho výtvarnú tvorbu, pričom uvádzame možnosti výtvarného prejavu prostredníctvom výtvarného umenia, v ktorom neintencionálne dieťa komunikuje s okolím, hrá sa a poznáva svet okolo seba. Príspevok zároveň prezentuje parciálne výstupy projektu KEGA zameraného na tvorbu ačných modelov vo všetkých životných etapách človeka.

DIEŤA PREDŠKOLSKÉHO VEKU

Trubíniová (1997) hovorí, že práve obdobie predškolského veku rozhoduje o budúcom živote človeka. Podľa Oravcovej (2010) je pre toto obdobie charakteristická formácia základov osobnosti dieťaťa. Okrem fyzického rastu a rozvoja poznávacích schopností dochádza k vývoju v citovej oblasti a k osvojovaniu si spoločenských schopností (Chanasová 2019b). Veľa odborníkov označuje toto obdobie za veľmi významné pre rozvoj osobnosti, tzn. že práve v tomto období sa formuje charakter človeka.

Erikson hovorí o období predškolského veku ako o *období iniciatívy*. Podľa neho je zdravé dieťa v tomto období veľmi aktívne vo veľa oblastiach, ako hrách,

komunikácii a pod. V tomto období začína regulovať svoje správanie podľa určitých noriem, ktoré postupne prijíma za svoje, resp. interiorizuje ich (Čap - Mareš 2001).

Piaget hovorí o období názorného myslenia, kde slovom dieťa vyjadruje elementárne pojmy, ktoré sú úzko prepojené so zrakovým vnímaním (Piaget - Inhelderová 1997). V súvislosti s týmto je významná výtvarná tvorba dieťaťa, ktorá ho sprevádza a pomáha mu sa vyjadrovať.

SKÚSENOSŤ

Podľa Zvěřinu (1995) skúsenosť je stretnutie osoby s konkrétnou skutočnosťou, pričom problematika skúsenosti je spojená s rastom a dozrievaním človeka. „Skúsenosť je žiť to, prostredníctvom čoho rastiem“ (Giussani 2005, s. 126). To, čo človeka podnecuje k rastu, sa skutočne ukazuje až v živote, ktorý rastie, živote, ktorý kvitne, živote, ktorý sa stáva viac schopným inteligencie a lásky. Človek má v sebe základné komponenty, cit pre krásu, spravodlivosť, dobro, pravdu. Človek je pozývaný k overeniu, preskúmaniu toho, čo sa mu ponúka, čo spôsobuje jeho rast. Srdce porovnávajúc so životom, vkladá do vzťahu. Overuje ponuku, zvažuje, či to, čo mu bolo ponúkané, mu pomáha k rastu.

Téma skúsenosti je veľmi vzdialená od experimentalizmu, od empirickej skúsenosti. Skúsenosť je žiť seba samého vo svojich vlastných potrebách smerujúcich k rastu. Skúsenosť pomáha nachádzať zmysel (Chanasová 2018).

V procese tvorby dieťaťa predškolského veku je skúsenosť jedno z kľúčových kategórií a to z dvoch pohľadov:

- dieťa tvorí na základe skúsenosti,
- dieťa má túžbu po nových skúsenostiach.

V našom projekte KEGA sme sa zamerali na určité stelesnenie skúsenosti. Ide zhmotnenie skúsenosti procesom umeleckej tvorby.

DIEŤA, KRESBA, HRA

Predškolač sa učí manipulovať so symbolickým svetom, pričom ide o tvorivý proces, ktorým sa za pomoci dospelých, ale aj vlastným úsilím zmocňuje sveta (Matejovičová 2016). Dieťa síce vníma realitu, ale fantázia je bohatá a má prevahu (Oravcová 2001). Jeho obrazová predstavivosť súvisí s matematickými predstavami ako porovnávaním, triedením, priraďovaním (Duchovičová - Lazíková, 2008).

Najčastejšie sa predškolač vyjadruje prostredníctvom kresby, ktorá je jednou z prvých spontánnych prejavov viazaných na jeho aktuálny stav. Kresba je často výpoveďou prežívaní, myšlienkach, či sociálnom prostredí dieťaťa, v ktorom žije (Šupšáková 2000).

Uždil (2002) hovorí, že kreslenie je pre dieťa zároveň aj hrou. Práve hra napomáha dieťaťu vyrovnávať sa zo svojimi strachmi, smútkami, konfliktami, čo sa môže odzrkadliť aj v umení. Hru realizuje vo vyvolenom a ovplyvňovanom prostredí, do ktorého sa včleňuje, a pod vplyvom dospelej osoby si osvojuje spoločenské

skúsenosti (Říčan 2004). Prostredníctvom hry sa dieťa začleňuje do spoločnosti, rozširuje okruh kamarátov. V hre dieťa v predškolskom veku predstavuje určité postavenie, ktoré v bežnom živote plní dospelý. Pri hrách preberá dieťa určitú rolu a jeho pravidelné aktivity majú vplyv na rozvoj vytrvalosti, rozhodnosti i vynaliezavosti (Chanasová, 2019b).

V rámci akčného umenia v danom vekovom období sa využíva potenciál každého dieťaťa a akceptujú rozdiely medzi deťmi. Pri plánovaní úloh v rámci akčného umenia sa musia voliť primerané ciele a vhodné výchovno-vzdelávacie stratégie na ich dosiahnutie (Chanasová 2019b), čo sa snažíme v našom projekte KEGA.

PROJEKT

V projekte KEGA 002KU-4/2019 *Stelesnená skúsenosť s využitím art action* zameraného na využitie subvenčného potenciálu umenia v kontexte stelesnenia skúseností človeka, ktorý sa realizujeme spolu s riešiteľským kolektívom na Pedagogickej fakulte KU v Ružomberku sme sa zamerali na situačno-art-akčné modely v kontexte stelesnenia skúseností človeka cez synergiu druhov art v prostrediach, ktoré sú typické chápaním pre to-ktoré konkrétne vývinové obdobie človeka.

V kontexte art action v spojitosti s celoživotnou cestou človeka vychádzame z Eriksonovej koncepcie epigenézy psychiky, pretože pokrýva celé rozpätie života človeka. Erikson vychádzal zo skutočnosti, že človek má vrodenu tendenciu zmysluplne sa rozvíjať ako osobnosť. Ako sme spomenuli v predškolskom období je to práve iniciatíva, ktorá je hnacím motorom dieťaťa a keďže akčné umenie má expresívny charakter, ktorý nestojí na výrobe hmotného artefaktu už v tomto období sa práve tieto dva atribúty - akčnosť a iniciatíva spájajú s potrebou po hre u dieťaťa a môže smerovať k zaujímavým výtvarným artefaktom, modelom, ktoré dospelý v činnosti dieťaťa action art dokáže rozkódovať (Chanasová, 2019b).

Dôležitým sa javí hľadanie prostredí pre realizáciu art action v rámci situačno-art-akčných modelov v jednotlivých vývinových obdobiach človeka.

STELESNENÁ SKÚSENOSŤ - UKÁZKY TVORBY DETÍ

V projekte je každý člen riešiteľského kolektívu zameraný na niektoré vývinové obdobie. V našom prípade je to obdobie predškolského veku.

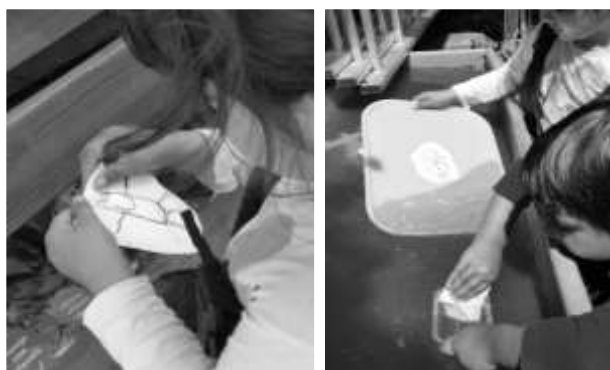
Zamerali sme sa okrem iného na prácu s dvomi deťmi - päťročným dievčaťom a štvorročným chlapcom. Každý rok sme ich tvorbu posúvali niektorým smerom. Kým v nižšom veku sme od nich chceli jednoduché zobrazenie, postupne sme viac navýšili požiadavky na tvorbu a spolu s nimi hľadali zaujímavé konštelácie, ako aj výstupy. Prezentujeme nasledujúce parciálne výsledky:

- V prvom roku práce na projekte sme od detí chceli aby jednoduchým spôsobom znázornili seba a umiestnili to niekde v priestore, podľa toho, čo by chceli oni sami robiť a zažívať. Vid' fotografie č.1 a 2. Podrobnejšie sme sa tomu venovali v príspevku roku 2019 (Chanasová, 2019a).

Fotografie č.1 a 2.

- V každom pohybe, či znázornení išlo o osobné príbehy detí s ich vlastnými skúsenosťami, s následnou možnosťou príbehy ďalej rozvíjať či už vo výtvarnej, alebo verbálnej tvorbe.
- V druhom roku sme deťom dali priestor pracovať s literárnym hrdinom, ktorým by sa chceli stať. Deti sme v úvode vyzvali k tomu, aby si zvolili svojich obľúbených rozprávkových hrdinov.

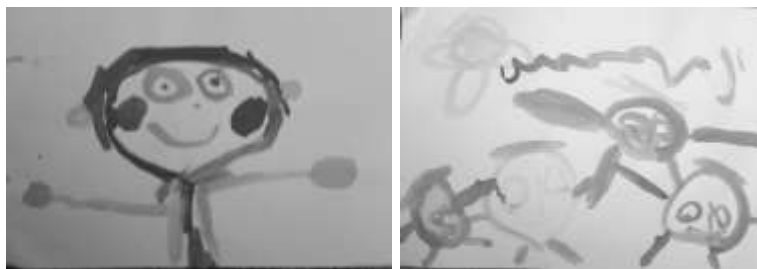

Fotografie č.3 a 4.

Štvorročný chlapec si zvolil *Smelého zajka* z knihy od Jozefa Cícera Hronského *Smelý zajko v Afrike* (1970) a päťročné dievčatko si zvolilo *Palculienku* z rozprávky Hana Christiana Andersena (2015).

V oblasti umenia sa tu prelínali dva druhy - a to výtvarné a literárne, pričom dôraz sa kládol na určité akčno-konceptuálne zobrazenie výseku literárneho príbehu vychádzajúce z detskej kresby a smerujúce k jednoduchej improvizácii končiacej určitou spoločnou performance, čoho výsek vidíme na fotografiách č.3. a 4. V danom vekovom období je v popredí práve neintencionálna tvorba detí, ktorá často končí hrovou činnosťou, čo sa nám potvrdilo tým, že po tvorbe sa deti začali spontánne spolu hrať.

- V treťom roku chceme zdokonaľiť sebazobrazenie dieťaťa a transformovať ho v podobe určitých land-art akčných modelov. Zatiaľ uvádzame len výtvarné zobrazenie oboch detí, s ktorými budeme v nasledujúcom roku pracovať.

Obrázok č.1. a 2

Zaujímavé je, že kým dievča sa namaľovalo samé, chlapec namaľoval okrem seba aj všetkých svojich najbližších rodinných príslušníkov (Vid' obrázky č.1 a 2), čo môže byť inšpiráciou pri art-ačných modeloch v danom období.

ZÁVER

V našom projekte zameranom na stelesnenie skúsenosti prostredníctvom art-akčných modelov ide o živé umenie. „Umenie, ktoré dostáva do popredia dianie, sekvencie ako súčasti posunu aktérov v tvorbe z ich uhla pohľadu” (Kováčová 2019, s. 966).

V príspevku sme sa snažili v krátkosti popísať určité teoretické východiská ako aj parciálne výstupy projektu KEGA 002KU-4/2019 *Stelesnená skúsenosť s využitím art action*.

Podstatné v celom projekte v rámci obdobia predškolského veku je, že pre správny rozvoj dieťaťa je nevyhnutné vhodne formulovať a predkladať požiadavky dieťaťu. Ak má dieťa nedostatok požiadaviek, jeho osobnosť sa nerozvíja. Pri požiadavkách vysoko presahujúcich predpoklady dieťaťa nastáva nepríjemný jav smerujúci k narušeniu činnosti a vývoju osobnosti (Čáp a Mareš 2001).

Pomôcť deťom stelesniť ich skúsenosť s postupnou mierou navyšovania požiadaviek tvorby presahujúcej do art-akčných modelov je určitou výzvou, či horizontom aj pre nás samých.

Afilácia

Príspevok je parciálnym výstupom z projektu KEGA 002KU-4/2019 Stelesnená skúsenosť s využitím art action

BIBLIOGRAFIA

1. Čáp, J., Mareš, J. (2001). *Psychológie pro učitele*. Praha: Portál.
2. Duchovičová, J., Lazíková, A. (2008). *Rozvoj osobnosti dieťaťa a profesionality učiteľky v materskej škole*. Bratislava : IRIS.
3. Giussani, L. (2005). *Il rischio educativo*. Milano : Rizzoli.
4. Chanasová, Z. (2018). *Význam literárnych a dramatizačných metód vo výchove k cnostiam*. Ružomberok: Verbum.
5. Chanasová, Z. (2019a): Ab esse ad posse: action art prostredníctvom narácie. In: (Ed.) Strenáčiková, M. *Horizonty umenia 6* : zborník príspevkov z medzinárodnej

-
- vedeckej webovej konferencie. Banská Bystrica: Akadémia umení, 129 - 138. [CD-ROM]
6. Chanasová, Z. (2019b) Variabilita action art v paralele s obdobím predškolského školského veku. In MMK 2019: recenzovaný zborník príspevků mezinárodní vědecké konference : Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky 2019. Hradec Králové: Magnanimitas akademické sdružení, s. 938-943 [CD-ROM] [online].
 7. Kováčová, B., Hnatová, E., Bartko, M. (2019). Akčné umenie v živote človeka. In *Expresívne terapie vo vedách o človeku 2019*. Ružomberok: Verbum, s. 125 – 131.
 8. Matejovičová, B. (2016). *Vývinové procesy dieťaťa predškolského veku*. Nitra: UK.
 9. Oravcová, J. (2010). *Vývinová psychológia*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB.
 10. Piaget, J. - Inhelderová, B. (1997). *Psychologie ditete*. Praha : Portál.
 11. Říčan, P.(2004). *Cesta životem*. Praha: Portál.
 12. Šupšáková, B., (2000): *Detských výtvarný prejav*. Bratislava: Digit.
 13. Trubíniová, V. (1997). Predškolská výchova a jej riadenie v súčasnosti. In *Predškolská výchova na Slovensku súčasnosť a budúcnosť*. Bratislava: AMOS.
 14. Uždil, J. (2002). *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha: Portál.
 15. Valachová, D. (2010) *Výtvarná edukácia v predprimárnom vzdelávaní a mimoškolskej činnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského.
 16. Zvěřina, J. (1995). *Pět cest k radosti*. Praha : Zvon.

Contact

Doc. PaedDr. Zuzana Chanasová, PhD.

Katolícka univerzita, Pedagogická fakulta, Ružomberok, Slovakia

zuzana.chanasova@ku.sk